

Z histórie Novohradu...

Územia Novohradu je bohaté na archeologické nálezy z doby kamennej, bronzovej i železnej. V kotlinách introvulkanickej brázd sa sústreďovali slovanské osídlenia /od 7.stor.n.l./ Maďari sa tu usídlili v 10.storočí. Novohrad - historické územie v južnej časti stredného Slovenska a v severnej časti Maďarska. Názov pochádza od pomenovania hradu Novohrad /slovan. Novograd, maď. Nógrád/. Novohradský komitát vznikol na prelome 10. a 11. storočia. Z cirkevno-správneho hľadiska patrila severná časť Novohradu /N/ do ostrihomskej arcidiecézy/ Veľký N. maior comitatus Neogradiensis/, južná časť do vacovskej diecézy /Malý N., minor c.N./. Pôvodne k nemu patrilo aj územie Hontu a Malohontu. V polovici 15.storočia územie ovládli Jiskrovci a bratrci. Erbovú pečať Novohradu od r. 1551 predstavoval rytier s mečom, na štíte s päťcípou korunou/symbol ochrancu Novohradu/. Zástava sa používala už v období protitureckých bojov, spočiatku mala striebornú farbu, od r.1663 modrú s erbom Novohradu. Územnú celistvosť Novohradu porušili Turci, ktorým v druhej polovici 16.storočia podarilo podmaniť takmer celú stolicu /dobyli aj hrady Novohrad, Fiľakovo, Hodejov, Modrý Kameň, Divín, Somoška, Salgó a iné/. Novohrad sa definitívne zbavil tureckej nadvlády až po r. 1586. Novohrad sa rozprestieral na ploche 4 276 km² na obidvoch brehoch rieky Ipeľ. Na západe hraničil s Hontom, na severe so Zvolenskou stolicou, na východe s Gemer--Malohontskou a Hevešskou stolicou, na juhu s Peštiansko-Pilíšsko-Šoltskou stolicou. Administratívne centrum bolo pôvodne na Novohrade, správa zemianskej stolice sídlila do pol. 16.storočia v Balážskych Ďarmotách /Balassagyarmat/, po vyhnaní Turkov v Lučenci a od 1790 opäť v Ďarmotách. Obdobie 17.storočia bolo poznamenané bojmi medzi súperiacimi mocenskými skupinami habsburskej ríše. Začiatkom 18. storočia stolicu zasiahlo aj protihabsburské povstanie Fr.Rákócziho II. Od roku 1849 územno-správny celok mal oficiálny názov Novohradská župa. Po rakúsko-uhorskom vyrovnaní /1867/ nastáva čulý rozvoj regiónu, ktorý bol narušený I. svetovou vojnou. Po rozpade Rakúsko-Uhorskej monarchie severná časť Novohradu sa včlenila do Československej republiky /výjmcu obdobie r. 1938-1945, keď časť slovenského Novohradu patrila Maďarsku/. Po oslobodení /1945/ slovenský región patril do Banskobystrického neskôr Stredoslovenského kraja. Podľa posledného územno-správneho členenia sú tu okresy Lučenec /56 obcí/, Veľký Krtíš /71/, Poltár /22 obcí/, ktoré patria do VÚC Banskobystrického, zvrchovaného štátu Slovenská republika /od r.1993/.

Hospodárske pomery

História potvrdzuje, že región Novohradu bol jedným z najrozvinutejších území Slovenska na začiatku 20. storočia. O tom, svedčia skutočnosti charakterizujúce oblasť Lučenca a jeho okolia v oblasti hospodárskeho rozvoja. Hospodársky vývoj Novohradu súvisel s prírodnými podmienkami jeho územia a bol

Oslobodzovanie Fiľakova spod tureckej nadvlády v roku 1593

Rekonštrukcia fiľakovského hradu v Mestskom múzeu vo Fiľakove

Historická mapa Novohradu

Hrad Novohrad (Nógrád)

Historický Lučenec

známy bohatým výskytom nerastných surovín. Banské tradície charakterizovali ťažba úžitkových nerastov /rudy Cinobaňa, Lovinobaňa, uhlia Salgótarján, Veľký Krtíš/, dreva ale aj významná poľnohospodárska výroba. Novohrad bol významnou obilninárskou produkčnou oblasťou /pšenica, ovos/, s významným podielom ovocinárstva, pestovania viniča, chov dobytka, oviec a ošípaných. Od 16.storočia nastal aj rozvoj cechov a remesiel Modrý Kameň, Filákov, Lučenec, Divín, Halič, kde boli aj trhové a obchodné strediská. Od druhej pol.19.storočia nastáva rozvoj priemyslu, ktorý sa sústreďoval do Salgótarjánu /železiarne, ťažba uhlia/, Lučenca /smaltovne, poľnohospodárske stroje/, významná bola aj súkenka v Haliči a prvá textilná továreň na území dnešného Slovenska v Opatovej, sklárska výroba /Zlatno, Utekáč, Katarínska Huta, Málinec, Poltár/, parný mlyn, smaltovne a závod na výrobu poľnohospodárskych strojov, keramický priemysel v okolí Lučenca. K rozvoju regiónu veľmi významne prispelo aj riešenie problémov dopravy. V roku 1871 bola dobudovaná železnica a táto skutočnosť veľkou mierou ovplyvnila ďalší rýchly rozvoj priemyslu a obchodu. Tento vývojový trend sa udržiaval ešte do polovice 20. storočia a región mal stále významné postavenie aj z celoslovenského pohľadu. V súčasnom období hospodársky rozvoj regiónu v najväčšej miere ovplyvňuje budovanie priemyselných parkov v Lučenci, Poltári, Veľkom Krtíši a Rimavskej Soboty. K priemyselnému parku v Salgótarjáne pribúdajú konkurenti s významnými investormi, medzi ktoré nesporne patrí firma Johnson Controls na výrobu automobilových súčiastok v Lučenci. Vďaka svojej polohe v strede Slovenska je región ľahko a rýchlo dostupný a blízkosť maďarských hraníc dáva predpoklad pre rozvoj hospodárskych a kultúrnych vzťahov v rámci strednej Európy. V okruhu 50 km okolo Lučenca je sústredených 14 mestských jadier, čo vrátane vidieckeho osídlenia predstavuje územie s celkovým počtom vyše 500 tisíc obyvateľov.

[Historické aspekty podnikateľských aktivít regiónu \(od roku 1854 po rok 1911\)](#)

Kultúrne tradície

Kultúrny život sa v spočiatku rozvíjal pri kláštoroch /Lučenec-Opatová, Sečany a Filákov/. Rímsko-katolícka cirkev patrila do roku 1776 do sféry Ostrihomu, potom pod Rožňavské biskupstvo. Rozvoj protestantizmu nastáva od pol. 16.storočia hlavne v oblasti školstva. Pôvodné kalvínske gymnázium v Lučenci sa od r. 1833 zmenilo na lýceum s kurzom filozofie, práva a teológie. Evanjelické gymnázia boli vo Filákov aj v Lučenci. Evanjelická cirkev augsburského vyznania - novohradský seniorát /1603/ bol spočiatku zaradený do Breznianskej superintendencie a v r. 1734-1893 bol súčasťou Banského dištriktu. Neskôr do r. 1918 patril do Preddunajského dištriktu a od r.1919 je súčasťou Západného dištriktu. Z národných kultúrnych pamiatok /okrem spomenutých hradov/ sú to gotické kostoly s nástennými maľbami /Stará Halič, Ľuboreč, Turičky/. V Lučenci sú v súčasnosti elokované triedy dvoch vysokých škôl a nachádza sa niekoľko stredných škôl.

Ballasagyarmat

Hrad Hollókő

Bohaté sú aj regionálne literárne tradície. Pôsobili tu poéti a literáti, ktorí tvorili slovensky i maďarsky ako Valentín Balaša, Ján Rimay, celý rod Madáchovcov /z nich vynikol Imrich Madách autor drámy "Tragédia človeka"/. Zo slovenských spisovateľov to boli Bohuslava Tablica, Kolomana Banšella a Boženu Slančíkovú- Timravu a i. Ich prezentácia sa nachádza v Literárnom múzeu I. Madácha v Dolnej Strehovej a v pamätných izbách. Literárne a odborné diela nájdeme v knižniciach v učenci, Salgótarjáne a v miestnských knižniciach. Novohradský župný archív je v Salgótarjána a Štátne okresné archívy sú v Lučenci, Veľkom Krtíši a v Poltári. Bohatú ľudovú kultúru a folklór dokumentujú Novohradské múzeum v Lučenci, mestské múzeá vo Filákove, Poltári, Múzeum bábkárskych kultúr a hračiek v Modrom Kameni. Vo Filákove pôsobí mužský spevácky zbor, ktorý v roku 2005 oslávilo 80. výročie založenia. Umelecké diela /maliarov, výtvarníkov/ sústreďuje Novohradská galéria v Lučenci, sklárske zbierky v Zlatne. Každoročne sa konajú v Lučenci Keramické sympóziá domácich aj zahraničných výtvarných umelcov. Rozmanitá a pestrá je príroda Novohradu. Chránená krajinná oblasť Cerova vrchovina, Národné prírodné rezervácie s náučnými chodníkmi napr. Šomoška, Salgó a i. Možnosti turistiky spojenej s kultúrno-poznávacou i rekreačnou činnosťou /vodná nádrž Ružiná, termálne kúpalisko Dolná Strehová/. Pre zimné športy je vyhľadávané okolie Kokavy nad Rimavicou a Látok.